

MAKEDONIYALIK ALEKSANDRNING O'RTA OSIYOGA HARBIY YURISHI

Kazakboyeva Parvina Alisher qizi
Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti
Sharq sivilizatsiyasi va tarixi fakulteti 2-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Makedoniyalik Aleksandrning O'rta Osiyoga harbiy yurishi va uning oqibatlari, o'sha davrdagi O'rta Osiyoning qisqacha tarixi, shuningdek, mahalliy aholining yunon-makedon qo'shiniga qarshi urishi va jasorati xususida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Yunon-makedon, Marokanda, Yaksart, Kurushkat, Politimet, Spitamen, Oksiart, Xoriyen, Rovshanak, Bobil, Antik dunyo.

THE MILITARY CAMPAIGN OF ALEXANDR THE MAKEDONIAN TO CENTRAL ASIA

Kazakboyeva Parvina Alisher qizi
Tashkent state university of oriental studies
2-course Faculty of Easer civilization and history

Abstract: This article talks about the military campaign of Alexander the Great to Central Asia and its consequences, a brief history of Central Asia at that time, as well as the fight and bravery of the local population against the Greek-Macedonian army.

Key words: Greco-Macedonian, Moroccan, Yaxart, Kurushkat, Polytimet, Spitamen, Oxyart, Horien, Rovshanak, Babylon, Ancient world.

Makedoniya podshosi Filip II ning o'g'li Mkaedoniyalik Aleksandr Mil.avv 334-yilda Sharqqa xususan, O'rta Osiyoga hujum boshladi. Yunon tarixchisi Arrian o'zining "Makedoniyalik Aleksandrning harbiy yurishlari" nomli kitobida shunday yozadi: Aleksandr Mil.avv 329-yilda Oks (Amudaryo) qirg'og'iga keldi. Daryodan o'ta olmagan keksa, urushga yaroqsiz kishilarni Aleksandr uylariga jo'natib yuboradi. Chunki, Aleksandr dastlab O'rta Osiyoni jang-u jadallarsiz osongina qo'lga kiritish niyatida bo'lgan. Olti kun deganda daryodan kechib o'tib, Nautaka (Qashqadaryo viloyatining Sharqiy qismi) ga yetib keladi. Nautaka qo'rg'onlarini egallab, Maroqandaga yo'l oladi.

U qo'shinning asosiy qismini qoldirib o'zi asosiy kuchlar bilan Yaksart (Sirdaryo) qirg'oqlariga ketadi. Aleksandr u yerdagi Kurushkat (Kirapolis) shahrini egallamoqchi edi. Rivoyatlarga qaraganda shaharga Kir II tomonidan asos solingan.

Rim olimi Kurtsiy Rufning ma'lumot berishicha, Aleksandr armiyasi Maroqandani uncha qiynalmasdan va kam talofat bilan ishg'ol etgan va «shaharda o'zlarining garnizonlarini qoldirib, yaqin atrofdagi qishloqlarni yondirib va vayron etib», so'ngra esa shimoli-sharqqa qarab harakatlanganlar. U yerda mahalliy aholi oziq-ovqat va yem-xashak qidirib yurgan makedoniyaliklarni o'ldiradilar.

Maroqandadan so'ng yunon-makedon qo'shinlarining yurishlari nihoyatda qiyin va murakkab kechdi. Chunki ular endilikda mahalliy xalqning qudratli qarshiligiga duch keldi. Aleksandr bosqinidan, uning yurtga solayotgan qirg'ini-yu, zulm, asoratidan ko'zi g'aflat uyqusidan ochilgan, erk, ozodlik qadrini har narsadan afzal bilgan ona zamin kishilari bir yoqadan bosh chiqarib, ajnabiy istilochilarga qarshi harakatga keladi. Mil. av. 329 yil kuzida Sug'diyonada boshlanib, O'rta Osiyo mintaqasining boshqa hududlarida keng aks sado bergan xalq qo'zg'oloni yurtimiz ozodligi tarixida chinakam yangi sahifa yozgan. Aleksandr tajovuzi va zulmiga qarshi ko'tarilgan bu ommaviy harakatlarga so'g'd xalqining mard o'g'loni Spitamen boshchilik qildi. So'g'diyona va

Baqtriyada mahalliy xalqlarning chuqur ishonchini qozongan, katta harbiy salohiyat sohibi Spitamen xalqdan lashkar tuzib, dastlab Aleksandrning Maroqandada qoldirib ketgan harbiy garnizoniga hujum qilib uni yanchib tashlaydi. Bu xabar erli aholiga katta ruhiy quvvat bag'ishlab, uning ajnabiylarga qarshi faol kurashiga turtki beradi. Aleksandr o'z qo'shinining bir qismini qo'zg'olonchilarga qarshi Maroqandaga yo'llaydi. Bu davrda Aleksandrning o'zi Yaksart (Sirdaryo)ning chap sohilidagi shaharlar va aholi turar joylarini bo'ysundirish uchun og'ir janglar olib borayotgan edi. Ajoyib jang taktikasini qo'llagan Spitamen Aleksandr lashkari Maroqandaga yaqinlashib kelayotganini eshitgach, darhol shaharni tark etib, Politimet (Zarafshon) daryosining quyi oqimi tomon jang qilib chekinadi. So'ngra bu erdagi dashtli ko'chmanchilarning otliq askarlari bilan qo'shib kutilmaganda qarshi hujumga o'tadi. Bundan sarosimaga tushgan yunon qo'shini katta talofatga uchrab, qolgan-qutgan jangchilari bilan shaharga chekinadi. Spitamen Maroqandani qamal qiladi. Bundan xabar topgan Aleksandr Sirdaryo bo'yidagi hujum harakatlarini vaqtincha to'xtatib, o'zi qo'shinga bosh bo'lib Spitamenga qarshi yurish boshlaydi. U Maroqandaga yetib kelganida Spitamen kuchlari allaqachon bu joyni tark etib, So'g'diyonaning cho'llik qismiga chekingan edi. Aleksandr Spitamendan o'ch ololmagach, butun qahri-zahrini Zarafshon aholisiga qaratadi. U Spitamen kuchlarini ta'qib qilib, Maroqandadan cho'lli hududlar tomon borar ekan, yo'l-yo'lakay 120 mingdan ziyod tinch aholini qirib tashlagani tarixiy manbalarda uchraydi. Biroq u bari-bir mahalliy xalqlarni o'ziga uzil-kesil bo'ysindira olmaydi.

Aleksandr Doroning yuz minglab muntazam lashkarlariga qarshi jang olib borishdan ko'ra Spitamen boshchiligidagi qo'zg'olonchilarga qarshi kurashish qiyin ekanligini tushunib etadi. Negaki, yerli aholi o'zining har bir qarich tuprog'i, daryo-

ko'li, qir-adiri, qoyasi uchun dushman bilan jon berib, jon olishib kurashgan. Aleksandr armiyasining engilmasligi to'g'risidagi afsonalar ham bizning yurtimizda barham topdi. Oxiri shunday bo'lib chiqdiki, O'rta Osiyo yerlarini kuch, qurol bilan yenga olmasligiga ko'zi yetgan Aleksandr aql-u zakovat, hiyla yo'li bilan ish tutib, mahalliy aholining yuqori tabaqasi, zodagonlari bilan umumiy til topishga, yerli xalqning milliy udumlari, urf-odatlarini, marosimlarini qabul qilishga majbur bo'ladi. Shunday yo'l bilan So'g'diyona ulug'laridan Oksiart, Xoriyen degan mahalliy aslzodalar uning tomoniga o'tadi. Aleksandrning Oksiartning go'zal qizi Rovshanak (Roksana)ga uylanishi esa qarindoshlik aloqalarining kuchayishiga xizmat qiladi. U xalq qahramoni Spitamenni qo'lga tushirib, uni jismonan yo'q qilishda ham mahalliy zodagonlar xizmatidan foydalanadi. Spitamenning tez orada o'ldirilib, uning boshi Yunon podshohiga tortiq qilinganligi fakti ham qo'zg'olonchi kuchlar o'rtasida birlikning bo'lmaganligi alomatidir. Shunga qaramay ajnabiy bosqinchilarga qarshi xalq g'alayonlari 327-yil boshlariga qadar davom etdi. Garchand Spitamen boshchiligidagi keng ommaviy xalq harakati oxir-oqibatda mag'lubiyatga uchragan bo'lsada, u ulug' ajdodlarimizning mardlik jasoratini, el-u yurt hurligi, ozodligi yo'lidagi fidoyiligini yorqin namoyon etdi.

Shunday qilib, muttasil uch yil davom etgan shiddatli jang-u jadallardan so'ng Aleksandr Baqtriya, Sug'diyona va Ustrushonaning faqat bir qisminigina itoat ettirib, bu hududlarga o'z ishonchli odamlarini, o'ziga sodiq sug'dlik Oropiyni Sug'diyona hokimi etib tayinlab, o'zi mil. av. 327-yilda Hindiston tomon qo'shin tortadi. Yunon-Makedon qo'shinlari O'rta Osiyo yerlarida shu qadar holdan toyib, o'zining jangovorlik qobiliyatini yo'qotdiki, buning oqibatida ular shimoliy Hind yerlariga arang kirib bordilar. Bu holatni tan olgan Aleksandr tez orada Hindistondagi urush mavsumini tugatib, ortga, ikki daryo oralig'idagi Bobil shahriga qaytib ketishga buyruq beradi. Antik dunyo olimlarining yakdil ta'kidlashicha, Yunonlar podshosining bu buyrug'i ruhan cho'kkan uning butun qo'shinida katta qoniqish bilan qarshi olingan ekan.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, o'zgalar yurtini zo'ravonlik evaziga egallab olishni ko'zlagan yunon-makedonlar maqsadi natijasiz tugadi. Makedoniyalik Aleksandr esa Mil.avv 323-yil iyunida Bobilda bezgak kasalidan vafot etdi. Yunon-makedonlarning Sharqqa xususan, O'rta Osiyoga yurishi tufayli sharq va g'arb madaniyati qorishmasi yuzaga keldi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Asqarov A. O'zbekiston tarixi (eng qadimgi davrlardan eramizning V asrigacha) 115-119, 148-191 b.
2. Asqarov A. O'zbekiston xalqlari tarixi. I - jild. T. 1992 y.
3. Axmedov B. O'zbekiston xalqlari tarixi manbalari. T., O'qituvchi», 1991 y.